

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Eesti ja võrdleva rahvaluule osakond

**Unenäojutud folkloristliku uurimisallikana:
usundiline, žanrianalüütiline ja kommunikatiivne
vaatepunkt**

Bakalaureusetöö

Kätlin Kink
Juhendaja dotsent Ergo-Hart Västriik

Tartu 2018

Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus	3
1. Unenägude uurimisloost	6
2. Uus vaimsus ja unenäod	10
3. Unenäojutud kui folkloorižanr.....	14
4. Unenäojutud kommunikatsiooni osana	26
Kokkuvõte	30
Summary.....	32
Kasutatud allikad	34
Kasutatud kirjandus	35

Sissejuhatus

Mõte kirjutada käesolev töö tekkis sellest, et juhtusin sageli kuulma seda, kuidas sõbrad ja töökaaslased räägivad oma unenägudest. Kui hakkasin lähemalt uurima, miks tekib soov öiseid seikluseid teistega jagada, olid vastused erinevad. Palju oli neid, kes ütlesid, et unenägu oli nii ebareaalne ja naljakas, et seda on tore teinekord kohvilauas meeleolu loomiseks rääkida. Üksikud vastasid, et kui unenägu tundus hirmus, siis räägiti seda teistele edasi lootuses, et nii ei lähe see täide. Näiteks üks vastaja kinnitas, et juba tema ema olla õpetanud, et enne räägi tuulele ja siis sõbrale, nii jääb halb tulemata. Samas teine vastaja tõi esile, et kui nägi unes midagi, mis võib tulevikus täide minna, rääkis ta kohe selle ära, sest kui lähed pärast unenäo täideminemist sellest rääkima, siis ei usu seda enam keegi. Veendusin peagi, et unenägudega seotud uskumused on minu tutvusringkonnas aktuaalsed ja need lood on inimeste jaoks tähenduslikud.

Mõned minu informandid on aastate jooksul ise oma unenäod järjepidevalt üles kirjutanud, seega oli neil palju lugusid, mida meenutada ja mida minul nüüd on hea analüüsida. Korduvalt olid nad leidnud unenägudes ise seoseid ja seletusi ilma unenägusid seletatavate raamatute abita. Kui küsisin neilt seletuste kohta, vastati mulle, et tunne lihtsalt oli selline ja tihti ei püütudki sümbolitele konkreetseid seletusi leida. Ülo Valk on kirjutanud, et tihtipeale kinnitavad läbielatud kogemused inimeste uskumusi ja seejärel tõlgendatakse neid vastavalt ootustele. (Valk 2005: 113). Ka erinevatest unenägude seletajatest võib leida ühele sümbolile erinevaid seletusi ning üldjuhul valitakse enda jaoks meeldivam seletus. Samuti mainisid minu informandid, et oli ka juhuseid, kus unenägu oli juba kirjas ja unustatud, kuid alles aastaid hiljem kirja pandut lugedes, leidis nende hulgas selliseid, millele võis leida reaalse seletuse.

Töö peamiseks eesmärgiks on vaadelda unenäojutte folkloristliku uurimisallikana, käsitledes omakogutud ainekogu usundilisest, žanrianalüütilisest ja kommunikatiivsest vaatepunktist. Unenäojutuna käsitlen selliseid isikukogemuse jutte, milles kogeja edastab kuulajale oma öiseid läbielamisi. Folkloori žanrisüsteemi kohaselt võib neid lugusid nimetada memoraatideks, kuna need vahendavad kogeja üleloomulikke elamusi minavormis (Metsvahi 2005: 43).

Oma töös otsin vastuseid järgmistele küsimustele:

1. Kuidas on Eesti folkloristikas unenäojutte liigitatud?
2. Kuidas seostatakse unenägudes kogetut oma elukäiguga?
3. Missugused on unenäojuttude edastamisviisid?
4. Mil määral on unenägudesse suhtumine ja nende mõtestamine mõjutatud uuest vaimsusest?
5. Kui aktuaalsed on unenäojutud tänapäeva inimese elus?

Töö esimeses peatükis annan ülevaate unenägude uurimisloost ning tutvustan selle teema uurijaid. Teises peatükis vaatlen unenäojuttude tähendust uue vaimsuse kontekstis. Kolmandas peatükis käsitlen unenäojutte žanrianalüütilisest perspektiivist ning neljandas keskendun unenäojuttude kommunikatiivsele aspektile.

Antud töös vaatlen unenäojutte, mis on ennekõike kogutud minu tuttavatelt, hiljem olen lisanud ka neid jutte, mis on kuuldud juhuslikult. Lisaks olen kasutanud lugusid erinevatest foorumitest, kus inimesed jagavad oma unenäokogemusi ning arutlevad sel teemal. *On-line* tekstide puhul jälgisin, milliseid sõnumeid püütakse avalikult levitada, ning põgusalt lugesin ka lisatud kommentaare. Uurimisaineks on seega nii suuline kui ka interneti kaudu leviv pärimus. Intervjuude käigus palusin rääkida niisuguseid unenäojutte, mis on kõneleja jaoks erilise tähendusega ning mis on mõjutanud kuidagi tema elukäiku. Informantideks olid peamiselt inimesed, keda tundsin hästi, seega teadsin eelnevalt nende suhtumist unenägudesse. Hilisemal, juhuslikul kogumisel püüdsin jälgida sedagi, kellele ja missugustes situatsioonides neid lugusid edastatakse, ning millised on jutustaja enda hoiakud antud teema suhtes. Alguses arvasin, et materjali on raske hankida ning et vaevalt keegi soovib selliseid kogemusi jagada. Lõpptulemus oli aga hoopis vastupidine.

Peamist, enda kogutud materjali, salvestasin vahemikus jaanuar 2010 kuni mai 2012. Vastajate vanus oli küsitlemise hetkel vahemikus 17-84 aastat, oma kogemustest rääkisid üksteist inimest. Unenäojutte sain kokku üle neljakümne, kuid kuna tegemist on väga isiklike lugudega, siis jätsin neist paljud välja, kuigi rääkijad ise olid nõus oma juttude avalikustamisega. Töös avaldatud lugude rääkijate anonüümsuse tagamiseks, on näitetekstidele lisatud informantide initsiaalid. Kõik intervjuueeritud olid naised ning foorumitest valisin samuti naiste postitatud tekstid.

Käesolev teema on igati aktuaalne, kindlasti on seda mõjutanud ka järjest enam süvenev uue vaimsuse ehk *New Age* mõtteviis. Reet Hiiemäe on artiklis “Teisipoolsuskujutelmad

pärimustekstides” välja toonud ka tõsiasja, et tänapäeva inimesed järjest enam räägivad üleloomulikest kogemustest (Hiimäe 2016b: 337) ning sama võib öelda ka unenägudest rääkimise kohta.

Olen siiralt tänulik oma juhendajale Ergo-Hart Västrikule kasulike nõuannete ja toetava suhtumise eest.

1. Unenägude uurimisloost

Teadmisi unesümboolika kohta on aastatuhandete jooksul antud edasi suusõnaliselt. „Kirjaoskuse arenemise algaegadest peale on tuntud ka 4000-5000 aasta vanuseid unenägude seletajaid Vanas-Sumeris, Egiptuses, Indias jm”. (Soomere 2007: 6) Varaseimad unenägude kirjapanekud pärinevad teadaolevalt maailma esimesest tsivilisatsioonist Vana-Sumerist, kus eeposes „Gilgamesh” on kokku seitse unenäokirjeldust, mis on üles tähendatud juba 23 saj. eKr. (Soomere 1994: 57)

Lugematul hulgal näiteid unenägudest leidub Piiblis, kus unenägudesse suhtuti kui vahetutesse sõnumitesse Jumalalt. Ajapikku aga see uskumus, et tavainimene võiks olla otseühenduses Jumalaga kadus ning valdavaks sai arusaam, et sõnumeid Jumalalt võib saada vaid kiriku vahendusel.

Põhjamaades avaldati esimesed rahvale kasutamiseks mõeldud unenägude seletajad alles 17. sajandil. Peale seda tekkis inimestel järjest enam huvi trükitud unenägude seletajate vastu, kuid suhtumine neisse oli erinev; oli neid, kes võtsid seletusi tõsiselt, kui ka neid, kes tegid seda huumoriga. 1641. aastal Rootsis ilmunud esimene unenägude seletaja kandis pealkirja *“En ny Drömmebook”* (“Uus unenäoraamat”), kuid pealkirjast hoolimata, ei olnud see tegelikult uus, vaid oli tõlgitud saksakeelsest unenägude seletajast. Vanemate unenäo raamatute puhul ongi tüüpiline see, et neid on tõlgitud erinevatesse keeltesse, kuid algset autorit ei ole mainitud. Taanis ilmus esimene unenägusid seletav raamat 1725. a., Norras 1854. a. ja Soomes 1857.a. Põhjamaades on ilmunud teadaolevalt ligikaudu 250 unenäoraamatut. (Kaivola-Bregenhøj 2010: 161)

Psühhoanalüüsi isa Sigmund Freud (1856-1939) jõudis seisukohale, et unenäod ei ole kaootiline mõttetus, vaid loominguliste protsesside tulemus, mille kujundamisel osaleb inimese alateadvus ja seal peituvad soovid. Ta leidis, et unenäod vabastavad inimese psüühilise surve alt ja on nende tegude aseaineks, mida inimene ärkvel olles teha ei julge, unenägu on see, mille vahendusel inimene täidab oma mahasurutud soove. Kuna tihti võivad need soovid olla endalegi hirmutavad, jõuavad nad teadvusesse maskeerituna, sümbolite kujul. Samuti jõudis ta seisukohale, et suurem osa unenäo materjalist pärineb lähiminevikust, kuid sügavamad sümbolid ulatuvad kuni varase lapsepõlveni välja. (Freud 2007: 100-130).

Carl Gustav Jung (1875-1961) oli üks Freudi soosikuid ja õpilasi kuni aastani 1913, mil erinev lähenemine unenägude tõlgendamisele põhjustas nende vahelise koostöö lõppemise. Nagu Freud, nii ka Jung oli veendunud, et unenäod tegelevad alateadvuses peituvate probleemide töötlemisega, kuid ta ei uskunud, et enamus unenäo sümboleid on seotud vaid soovide täitmistega ja ihadega. Eelkõige muutis tema seisukohta unenägu, mida ta nägi Freudist. „Ja siis nägin ma oma hämmastuseks und temast kui Austria keiserlik-kuningliku monarhia tolliametnikust, kui surnud ja veel „kummitavast“ tolliinspektorist. Kas see pidi tõesti Freudi surma soovimist tähendama, nagu too ise arvas? /---/ Ma olin seetõttu väga jahmunud, kuigi unenäo lõpplause näis vihjavat Freudi potentsiaalsele surematusele“. (Jung 2004: 155). Jung eelistas unenägusid tõlgendada laiemalt, kui ainult isiklikke allasurutud soove, unenägude analüüs oli tema jaoks hindamatu enesearendamise töövahend.

Freudi ja Jungi võib kahtlemata vaadelda kui kaht mõjukamat teerajajat unenägude tõlgendamise vallas. Omal moel vaatesid mõlemad unenägusid kui kujutluspiltide jada, mis võivad küll olla vasturääkivad, kuid sisaldavad sümboolikat, millel on selge tähendus. Unenäo mõistmiseks pigem luuakse seoseid vastava inimese või olukorraga.

Unenägudele on tähelepanu pööranud mitmed Eesti ja Soome rahvausundi ning -juttude uurijad. Unenäojutte ja unenägude tõlgendamist ei ole peetud tähenduslikuks üksnes minevikus, nende üle juureldakse rohkesti ka kaasajal. Näiteks Tiia Ristolainen on oma uurimuses välja toonud hulganisti näiteid sellest, kuidas unenägudest otsiti surmaendeid. „Unenägudest on eestlased otsinud muuhulgas ilma- ja surmaendeid, mis on huvitaval kombel tihedalt seotud. Võib peaaegu ütelda, et ilmastikunähtuste järgi ennustati surma ja surnute nägemise järgi ilma. Minu arvates jõuti mitmete seletusteni kogemuste alusel: kui pärast millegi unes nägemist juhtus inimese elus oluline sündmus, näiteks suri mõni lähedane, andis see võimaluse unenäo seletamiseks.“ (Ristolainen 2004: 15-16) Lisaks on Tiia Ristolainen välja toonud, et ka tänapäeval on unes nähtud märgid üheks tõsiseltvõetavamaks surmaendeks, olgu neil seletus inimese enda arvatud või raamatust leitud (samas: 20).

Ell Vahtramäe on koostanud kogumiku „Une nägu peeglis“, kus on esitatud unenägude rahvapärased seletused kihelkonniti. Antoloogias kajastub palju näiteid, mida annab kõrvutada nii uue vaimsuse põhimõtetega, kui ka psühholoogiliste seletustega. Lisaks rahvasuust kuulnud sümboolsetele seletustele, leidub kogumikus hulgaliselt jutte täide

lainud unenägudest. Välja on toodud ka vanarahva ütlemissi unenägudesse uskumisest, teistele rääkimisest ja unenägudest üldse. (Vahtramäe 1992: 6-8) Samuti leidsin sellest väljaandest näiteid, mis olid sarnased minu informantide antud seletustega.

Reet Hiimäe on artiklis “Teispoolsuskujutelmad pärimustekstides. Teekond sündmusest tekstiks” keskendunud memoraatidele, milles kirjeldatakse surnute vahendatavat teavet teispoolse kohta. Paljude lugude lõikes on vahendusviisiks just unenägu, mille kaudu edastatakse sõnumeid lähedastele. Oma uurimuses toob ta välja memoraadi tüüpilise struktuuri, mille kohaselt jutustajate sõnul ilmub surnud inimene elavatele kas unenägudes, või une- ja ärkveloleku piiril. Tihti kirjeldavad surnud inimesed läbi unenäo, kus nad viibivad ja millised on tingimused pärast surma. Teispoolsuskirjeldustes avalduvad rahvausundile omased motiivid, kus on kirjeldatud nii paradiisi- kui põrgukujutelmi. (Hiimäe 2016b: 339)

Annikki Kaivola-Bregenhøj on avaldanud raamatu “Kerrotut ja tulkitut unet. Kulttuurinen näkökulma uniin” (2010), milles on tehtud põhjalik ülevaade inimeste kogemustest ja uskumustest unenägudesse. Tema uurimus käsitleb nii uuemaid, kui vanemaid pärimuslugusid unenägudest. Raamatus on pikemalt arutletud unenägudest rääkimise teemal ning samuti püütud tõlgendada erinevaid unenägusid. Ühe olulise märkusena on ta välja toonud, et on unenägusid, mis mõjutavad kogejat rohkem, kui teised. Ilusatest ja õnnelikest unenägudest tavaliselt uurijatele ei räägita, pigem mainitakse neid, mis on kas lihtsalt lõbusad, ettenägelikud või kummalised. Üldjuhul räägitakse nähtud unenäost vaid ühe korra, kuid neid, millel on oluline tähendus või täidaminek, räägitakse üha uuesti. (Kaivola-Bregenhøj 2010: 10) Samuti toob ta välja, et unenägusid on aastatuhandete jooksul püütud mõista ja nende üle on palju mõtiskletud. Unenägudesse uskujad ja unenäojuttude kõnelejad ei kuulu eraldi rühmitusse, samuti ei ole neid võimalik kuidagi eristada ameti, sotsiaalse staatuse ega rahvuse põhjal. Neid seob vaid ühine huvi ja uskumus unenägudesse. (Samas: 12)

Leea Virtanen on välja toonud palju näiteid unenägude rääkimise situatsioonidest, ta on samuti rõhutanud, et unenäojuttude rääkimiseks ei ole kindlat aega, ega kohta, need lihtsalt tulevad jutuks. Kõige enam kuuleb taolisi jutte just hommikutundidel, kus kogemused on veel värskelt meeles ning on heaks kõneaineks. (Virtanen 1989: 138) Tema kogutud unenäojuttudes on näiteid ka “déjà-vu” kogemustest, kus öösel nähtu realiseerub mingi sündmuse raames ning ka unenägu meenub alles sündmuse käigus (samas: 142). Oma

uurimuses käsitleb ta laiemalt ka jutustaja ja kuulaja rolli. Lugude jutustajaid on erinevaid, ühed peavad oluliseks, et neid kuulatakse tähelepanelikult, julgustatakse rääkima ja esitatakse täpsustavaid küsimusi; samas on ka seda tüüpi jutustajaid, kes teavad, et kuulajatele antud teema huvi ei paku, kuid siiski räägivad väga veenvalt oma loo lõpuni. (Samas: 147)

Üheks oluliseks unenägude uurijaks on Eestis olnud psühhiaater Ilmar Soomere, kes on kogunud suurel hulgal unenäojutte ja -seletusi. Samuti on ta üles kirjutanud ja tähendusi otsinud oma unenägudele, mis kajastuvad tema raamatus “Teateid Bardo eeskojast” (2007). Oma uurimuste põhjal on ta jaganud unenäod otsesteks, poolotsesteks ja sümboolseteks unedeks. Temagi on välja toonud fakti, mida mõned minu intervjueeritavad mainisid, et tihti mingite sündmuste käigus meenus talle, et ta on seda juba eelnevalt unes näinud ning siis tagantjärele kirjutas ta ka unenäo üles. (Soomere 2007: 7)

2. Uus vaimsus ja unenäod

New Age ehk uus vaimsus on tänapäeval üsna laialt levinud ning üha rohkem inimesi on sellest mõjutatud. Lea Altnurme on oma uurimuses välja toonud, et uus vaimsus on väga mitmekülgne nähtus, mis tähistab alternatiivseid mõtteviise ja hõlmab erinevaid praktikaid. Antud uskumuse edasikandjad ei saa määratleda end mingi organisatsiooni või grupi liikmena, nii nagu näiteks kristlased, kes identifitseerivad end kindla suundumuse kandjaks. Uue vaimsuse esindajad võivad harrastada samaaegselt erinevaid praktikaid (reiki, jooga, jne), sealjuures ei nimeta nad endid “uusvaimsuslaseks”. Kõige mõistetavamad terminid antud teema juures oleksid “otsijad” ja “õppijad”, mis viitavad vaimsele rännule ja elu õppetükkidele vaimse rännu teel. Mingil juhul ei peeta end religioosseks, seda püütakse vältida, ning uskumise asemel rõhutatakse vaimsust. Käesoleva teema puhul on tähelepanuväärne ka see, et uus vaimsus levib suundumusena, mis on nii usutunnistuse- kui ka organisatsioonivaba, paljud inimesed ei pruugi ise teadagi, et on uue vaimsuse edasikandjad. (Altnurme 2006: 99)

New Age liikumise põhisuunaks on minavaimsus, millest on kujunenud vaimse enesearengu müüt – selle keskmesse võib iga inimene asetada iseenda. Uue vaimsuse järgijatele on omane uskumus, et nad kogevad vaimset evolutsiooniprotsessi, liikudes madalamatelt astmetelt kõrgematesse dimensioonidesse. Samuti luuakse endale isiklik arengukeskkond, tuginedes oma mõtetele ja tegudele, oluliseks peetakse ka eelmiste elude kogemusi. (Altnurme 2013: 23) “Uue vaimsuse järgijatele on ette heidetud isekust, üksnes endaga tegelemist – on tõsi, et suurem osa praktikaid on mõeldud üksikisikutele. Ent mõeldes *New Age*’i leviku algusele 60ndate lõpus, 70ndate alguses, mil läänt oli tabanud kollektiivsetes utoopiates pettumine, seljataga olid kahe maailmasõja kogemus, koloniaalimpeeriumite lagunemine ning ennastõigustavate ja -kehtestavate ideoloogiate häving, võib mõista, miks hakkas laialdasemat poolehoidu võitma iidne tarkus, et ühiskonna parandamine algab iseenda paremaks muutmisest.” (Samas: 30) Kuigi tegemist on isikupõhise suhtumisega, kajastub neis õpetustes palju üleskutseid hoidma Maad ning samuti ollakse tõsiselt mures inimkonna sotsiaalse olukorra pärast. Ühiskonnas ei võeta uut vaimsust religioonina, seetõttu on sel ka tunduvalt kergem levida, võib öelda, et see aitab siduda religiooni ja teiste eluvaldkondade vahelisi piire. (Samas: 32)

Lisaks tohutule hulgale uue vaimsuse teemalise kirjanduse ilmunisele, on järjest enam neid, kes lugemisele lisaks eelistavad tegeleda konkreetsete uue vaimsuse praktikatega ning otsida abi vaimsetelt õpetajatelt ja ravitsejatelt. Põhjused, miks inimesed seda teevad, on väga erinevad. “Mõnikord otsitakse autoriteeti kaugemalt ja pööratakse nõia või targa poole.” (Valk 1998: 487)

Uue vaimsuse kontekstis on ka unenägudel oma kindel koht. Paul Rolandi raamatus “*New Age eluviis*” (2002) on käsitletud unenägumist kui ühte uue vaimsuse praktikat eraldi peatükina. Taolistes väljaannetes pööratakse tähelepanu sellele, kuidas unenägu on võimalik esile kutsuda. Ka Rolandi raamatus on lihtne õpetus, kuidas esmalt tuleb valida sümbol või situatsioon, mida soovitakse näha, seejärel soovi enne uinumist oma alateadvusele, oma sõnadega sisendada ja järjest tugevdada. (Roland 2002: 130) Järgnevad lood on heaks näiteks uue vaimsuse mõtteviisi esindajalt, kes kohe intervjuu alguses juhtis tähelepanu sellele, kuidas ta on praktiseerinud eespool kirjeldatud tehnikat.

„Unenägusid on võimalik ette tellida. Öhtul palusin ja kohe öösel ka nägin ja tundsin. Minu kolme aastane vennatiitar kukkus kolmanda korruse aknast alla, peale seda oli ta Tartus haiglas, tal olid sisemised põrutused ja parema käeluude murd. Öhtul magama minnes palusin tunda seda, mida tema sel hetkel tundis, kui ta kukkus. Minu suureks üllatuseks ma seda öösel ka tunda sain, selline tunne oli nagu keegi oleks mingi võimsa kangiga paremale poole pead löönud, samuti tundsin tohutut valu paremas käes.“ (M. L. salvestatud 06.02.2010)

„Ka see uni oli selline, mis tuli nagu tellimise peale. Lugesin öhtul raamatut „Meie, arktuuruslased“ tekkis siiras soov neid ka näha. Öösel oligi otsene kontakt nendega: nägin kahte üleni musta rietatud tavalise inimese välimusega mees- ja naisolevust, kelle sõrmeotstest kiirgasid elektrisinised kiired, unes teadsin, et need on nemad. Unes ma ehmusin selle peale meeletult ja samas see kontakt katkes.“ (M. L. salvestatud 06.02.2010)

New Age suundumused annavad inimestele palju valikuid ja võimalusi, kuidas ennast ise tervendada. Unenäod on üks võimalus kohtuda “kõrgema minaga”, kuna unenägusid peetakse kõrgema dimensiooni saatetisteks. Reet Hiimäe on välja toonud individipõhise vaatenurga, kus ta rõhutab, et just vahetud isiklikud kogemused on need, mis panevad

inimesi uskuma kõrgemate jõudude olemasolusse või aktsepteerima üleloomulikku, samuti luuakse nii uskumus kaitsvatesse olenditesse. (Hiiemäe 2016a: 14)

Aado Lintrop rõhutab tunnete tähtsust eriliste läbielamiste interpreteerimisel: “Kui kogejaljutustajal pole välja kujunenud orientatsiooni selliste elamuste tõlgendamiseks, langeb põhirõhk tunneteale”. (Lintrop 2000: 113-114) Lisaks on Lintrop välja toonud, kuidas üldjuhul on neil inimestel, kelle jaoks omavad üleloomulikud nähtused olulist rolli, ilmne vajadus taolisi kogemusi lahti mõtestada. “Uue kogemuse mõtestamiseks ja kogemustepagasisse kinnistamiseks tuleb see märkide abil seostada mõne juba “paika pandud” kogemusega.” (Samas: 115) Järgnevates lugudes tulevad esile nii positiivsed kui ka negatiivsed tunded, mida kogeti läbi unenäo, samuti on informant loonud kogemustele oma seletused, mis tõenäoliselt toetuvad eelnevale lugemusele.

„See juhtus aastal 1990, kindlasti oli see juulikuu. Varasel suvehommikul seisis mu voodijalutsis valges rüüs hallide pikkade juustega sõnatu mees. Kuna maailmas on kehtiv kõige enam üks keel, see on mõttekeel. Tegemist oli tõenäoliselt psühholoogilise tervendajaga, oli tunda, et temast õhkus kaastunnet ja mõistmist, mida tavaelus ei olnud. Peale seda tervislik seisund paranes ning tugevnes enesekindlus. Ilmutus oli rahustava toimega.“ (M. L. salvestatud 06.02.2010)

Jutustaja kommenteeris veel lisaks, et kirjeldatud sündmus leidis aset ajal, mil tema elus oli emotsionaalselt raske periood ning puudus lähedaste tugi. Kuna sel ajal hakkas ohtralt levima uue vaimsuse teemaline kirjandus, oli jutustajal selle lugemisest palju abi; samuti väitis ta, et sel perioodil oli tema parimaks sõbraks raamat.

Järgnev, sama isiku jutustatud lugu, räägib aga negatiivsest kogemusest, mille kutsus esile musta maagia teemalise raamatu lugemine.

„See oli märtsikuu aastal 2009. Oli kevadine õhtu, väljas oli juba hämar, kui äkki ilmus akna juurde must jõud, millel ei olnud konkreetset kuju, aga ta oli mustem kui öö. Mentaalses mõttes tajusin teda ebameeldivana, ründavana, rünnak oli tunda kõhupiirkonnas, mis on teatavasti kolmas tšakrakeskus ehk võimutšakra. Vahetult enne seda olin lugenud teksti mustast maagiast“. (M. L. salvestatud 06.02.2010)

Siingi tekstis kajastuvad uusvaimsusele iseloomulikud arusaamad, nagu vaimne tunnetus ja tšakrad. New Age liikumisega kaasneb eelkõige võimalus juhendada endale vastuvõetavatest uskumustest, peamine rõhk on vaimsel arengul ja õppimisel.

Praktiseeritavad tehnikad ja tõekspidamised võivad pärineda ka erinevate kultuuride usunditest.

3. Unenäojutud kui folkloorižanr

Unenäod on olnud uurimisaineseks peamiselt psühholoogidele, kuid ka folkloristikas on unenäojutte käsitletud narratiivse folkloori ühe allvormina. Käesolevas peatükis käsitlet selliseid unenäojutte, mis on otseselt seotud jutustaja elukäiguga ning milles esinevate sümbolite lahtimõtestamisel on kasutatud pärimuslikke teadmisi või raamatute abi.

Unenäojuttudel on mitmeid ühendavaid jooni nagu näiteks temaatika, sümbolid ja tekstualiseerimise põhiprintsiibid. Nende lugude jutustajad võivad olla erinevad, kuid domineerib teatud sarnane struktuur. Samas eristavad unenäojutte inimeste suhtumine pärimusse, isikupärane tõlgendamine ja paljus ka esitusviis. (Raudalainen 2001: 212) Kõikides kultuurides on unenägusid peetud oluliseks, kuid mõnes neist on nad omandanud dominantse positsiooni ka lokaalses žanrispektris. Läbi aegade on püütud unenägusid kujundada ka üheks regulaatoriks sotsiaalse tegelikkuse tõlgendamisel. (Samas: 222-223) Samuti võib märgata, kuidas unenägude tõlgendamine ja kajastatus võimendub eriti ühiskondlikel murrangulistel aegadel, isikupõhiselt hakatakse eluliselt rasketel hetkedel samuti tõlgendama unes nähtut oluliselt rohkem, või soovitakse unes näha võimalikke lahendusi probleemidele. Seega võib unenägusid pidada omamoodi pärimuseks, mis aitab taluda kriise ja ületada raskeid hetki elus. (Samas: 228)

Nii nagu igal inimesel on oma nägu, on ka igal unenäol oma „nägu“ ja sellest tulenevalt on ka nende tõlgendamine individuaalne. Erinevate unenägijate jaoks ei tarvitse samad sümbolid olla samasuguse tähendusega. „Unenägude seletamine põhineb tähenduslike sümbolite eristamisel unenägudest. Sama põhimõte on ka unenägude seletajate aluseks.” (Iljina, Toporkov 2009: 79)

Leea Virtanen on unenägude tõlgendusi jaotanud kahte gruppi – sümboolseteks ja realistlikeks. Sümboolsed unenäod näitavad tulevikusündmuse sümbolite kaudu ja realistlikud unenäod annavad täpse pildi sellest, mis tulevikus aset leiab. (Virtanen 1989: 140) Järgnevas tekstis näeb inimene ette töökoha kaotust, samuti rõhutab eriliselt halba tunnet, mille unenägu põhjustas.

„Nägin unes, et vaatasin töö juures aknast välja, selline teadmine oli, et ei saa siin rohkem olla, oli selline kurbus nagu. Siis järgmine moment nägin, et olin kuskil ruumis kus olid

klaasidega eraldatud boksid ja mina astusin seal uksest sisse, nägin veel et ma nutsin. Kui üles ärkasin ei saanudki aru, kas olen üleval ja pean nutma või mitte. Uni tekitas kohutavalt halva tunde, see tundus nii tõeline. Möödus ca paar kuud ja siis tuli teade koondamisest, ei saanudki seal rohkem tööl olla, järgmine asi mis kohe unenäost meenus oli see, kui astusin sisse tööbüroo uksest, polnud seal kunagi käinud. Aga nagu ma uksest sisse astusin olidki seal klaasist boksid, mida olin unes näinud.“ (H. L. salvestatud 26.03.2012)

Kui eelmises näitetekstis nähti üsna selgelt ja otseselt töökoha vahetust, samuti tunti ebameeldivust juba unes, siis järgnevas loos nähti unes uut ametit kaudselt, sümbolite kaudu.

„Ma nägin unes, et mul olid jalas täitsa uued ja hästi ilusad kingad. Olen kuulnud, et kingad pidid tähendama töökoha muutust ja siis juhtuski nii, et sain uue tööpakkumise neljapäeval, see oli kolm päeva pärast unenägu.“ (R. P. salvestatud 17.04.2012)

On juhtumeid, kus erinevad unenäod kajastavad inimese elust ühte olulist sündmust, järgmise jutu kogeja nägi ette töö kaotust kahes eraldi unenäos, mis mõlemad tekitasid temas ebameeldiva tunde. Loo puhul on aga märkimisväärne see, et unenäos kogeti kohtumist UFOdega, mis ei pruugi olla kõige soovitud sündmus, kuid antud loos kirjeldas loo autor seda, kui meeldivat protsessi.

“Nägin, et seisin kusagil kõrghoone rõdul, vaatasin taevasse ja nägin seal UFOlaeva, mis oli mulle hästi lähedal. Sel hetkel mõtlesin, et olen kusagilt lugenud või kuulnud, et UFOd mõjuvad inimestele halvasti, kui on liiga lähedal, seepeale UFOlaev tõusis kohe kõrgemale, nagu ma jõudsin nii mõelda, mul oli selge arusaam, et nad soovisin minus hirmu vähendada nad ei olnud pahatahtlikud. Siis visati midagi minu ette maha. Vaatasin oma jalgade ette ja maas oli leivakäär, võtsin selle üles, kuid tundsin, et see oli märg. Leib oli nagu veega immutatud. Mina vaatasin üles ja tänasin neid selle eest. Ärgates oli väga halb tunne, kohe meenusid isa sõjaaja jutud vangilaagritest, et ega vanglas muud ei saanud, kui vett ja leiba. Mõni päev hiljem nägin aga und, kuidas seisin mingi madala redeli peal, sel oli kolm astet, ja äkki läks see aste katki, millel mina olin, kukkusin väga järsku astme võrra allapoole. Ka selle unenäo puhul oli kehv tunne, see kukkumise tunne oli äärmiselt ebameeldiv. Hiljem sain väga hästi aru, mida need kaks unenägu tähendasid, ja et need olid otseselt seotud minu töökohaga, sain ligi kaks aastat kestva kohtumenetluse,

sel ajal olingi põhimõtteliselt vee ja leiva peal, samuti tundsin alandust ja depressiooni. Kohtuprotsess lõppes siiski tööle ennistamisega.” (M. L. salvestatud 06.02.2010)

Siinkohal tooksin välja veel teisegi teksti, kus toimus kohtumine maaväliste olenditega, mida kogeja pidas samuti pigem meeldivaks kohtumiseks.

“Nägin, kuidas minu aknast lendas mööda UFOlaev, kuid see ei olnud selline tüüpilise taldriku kujuga, see oli nagu konservipurk, silindri kujuline. Nad kutsusid mind endaga kaasa, alguses ma kartsin veidi, kuid hetke pärast olin ma seal, koos nendega. Otseselt ei näinud ma kedagi, kuid tean, et seal oli kaks olevust. Siis me sõitsime koos kuhugi linna, Hansapanga juurde. Panga ees olid kolm sularaha automaati. Meie hõljusime selle sõidukiga panga ees ja jälgisime toimuvat. Ühe automaadi juures askeldas mees, kes ürias seal mingit tehingut sooritada, kuid näha oli, et millegipärast see tal ei õnnestunud. Selle peale ta ärritus ja hakkas automaati jalgadega ja kätega taguma. Mulle näidati seda pilti päris pikalt. Ühel hetkel ütles üks olenditest mulle, et vaata, kui väikeste asjade pärast inimesed endast välja lähevad ja arutult käituvad! Rohkem ei näinud ma midagi, ärgates oli see unenägu mul väga hästi meeles. Olen sellele hiljem palju mõelnud, sõnum, mille sain unenäos, on ju tegelikult nii tõene.” (R. P. salvestatud 20.08.2012)

Viimase kahe unenäojutu põhjal lisaksin ühe huvitava fakti Igor Volke väljaandest “UFO-raamat”, kus ta tsiteerib C. Sagani väidet, et “usaldusväärsed juhtumid ei ole huvitavad, kuid huvitavad juhtumid on mitteusaldusväärsed.” (Volke 1991: 93) Samuti seostab ta raamatus esitletud jutte kaasaegse folklooriga, kus on tsiteeritud ka Leea Virtaneni väidet, mille kohaselt “folkloristidele ei ole tulnud mõttesse, et rahvas räägib selliseid lugusid seetõttu, et need on tõepoolest toimunud.” (Samas: 93)

Raske on öelda, miks me näeme und, oluline on nähtu enda jaoks lahti mõtestada, olgu siis abimeheks unenägude seletaja, või isiklikel kogemustel põhinev tõlgenduste varamu. Iga unenäo lahtimõtestamine on loominguline protsess, unenäo olulisusest annab aimu ka tunne, mis on ärgates. Intervjuudes tuleb mitmeid kordi esile, kuidas inimesed rõhutavad seda, missuguse tunde unenägu tekitas ärgates.

„See võis olla aastal 1993-1994, aastaaega ei mäleta, olin siis alles päris väike tüdruk, kusagil 5-6-aastane, kui nägin unes oma isa. Oli mingi pikk kitsas teelõik, isa kõndis minu ees ja äkki moondus ta koledaks linnuks ja kadus pimedusse. Hüüdsin talle järele, kuid ta ei reageerinud sellele. Ärgates oli mul üksinduse, õuduse ja mahajäetuse tunne, tekitas

masendust, mõtlesin sellele unele väga tihti. Sel hetkel oli isa juba suhteliselt languse teel, tegemist oli süveneva alkoholi probleemiga. Probleemiga ei olnud ta üksi, püüdsime teda igati aidata, kuid asjatult.“ (T. S. salvestatud 18.09.2011)

Mõnikord kajastab kõneleja jutus pikemalt unenäole järgnevat. Näiteks eespool esitatud tekstis tõi unenägu esile ühe olulise, kuid ebameeldiva sündmuse jutustaja eluloost ning uni süvendas halba tunnet veelgi enam.

Järgnevas tekstis kirjeldab autor, kuidas ta tundis ja teadis ise täpselt, mida nähtud sümbolid tähendavad, ta mõtestas unenäo enda jaoks lahti sisetunde järgi.

„Nägin unes valget laeva randumas, ärgates teadsin täpselt, et see laev on mu isa. Seda und nägin umbes neli aastat enne ta surma. Juba siis, kui seda und nägin, teadsin täpselt, et see sümboliseerib tema elukäiku. Ta oli elanud täisväärtusliku elu, oli palju saavutanud ja see niiõelda randumine elumerelt oli rahulik ja väärikas. Uni tekitas minus sellise kummalise rahulolu.“ (M. L. salvestatud 06.02.2010)

Unenägude tõlgendamiseks ei olema ühtset kindlat reeglit, ajast aega on püütud leida erinevaid meetodeid, kuidas seda teha. Samas võib unenägude tõlgendamine olla oluliseks teejuhiks argielus, aidates hoiduda võimalikest ohtudest või olla suunajaks otsuste langetamisel.

Ülo Valk on kirjeldanud inimeste kogemusi üleloomulike jõududega. Teatud mõttes saab ka unenägu võtta kui üleloomulikku kogemust, sest paljud informandid on oma kogemusi sarnaselt kirjeldanud. Rohkem on Valk välja toonud kohtumisi kummituste ja kuradiga, kus üleloomuliku nähtuse kogeja tunneb end passiivse objektina, saamata aru, kes või mis talle läheneb. Loogilist seletust ei pruugi kogeja ise leida, tõlgendust säärastele kogemustele otsitakse tihti paremalt usunditundjalt, kelleks võib olla perekonnas keegi eakam. (Valk 1998: 486-487) Analoogselt on ka huvi unenägude uurimise vastu paljudel alguse saanud just “vanaema juttudest”. Mitu minu informanti kinnitasid samuti, et nende huvi unenägude vastu on alguse saanud vanaemalt. Kolm informanti rääkisid ka lugusid, mida nende vanaema oli lapsena neile rääkinud, samuti kinnitasid nad, et vanaemal olid kindlasti mingid üleloomulikud võimed. Üks ütles, et tema vanaema peeti lausa nende suguvõsa “nõiaks”.

Olen ise korduvalt otsinud abi ja tuge Äksi nõialt, ükskord palusin tal ka unenägude kohta kommentaari, tema seletus oli järgmine:

„Unenägusid on kolme tüüpi, esimene on see, et inimene nägi midagi, aga täpselt ei mäleta, puuduvad kindlad sümbolid, millele on raske leida seletust. See on lihtsalt teatud emotsionaalne läbielamine – mingi sündmus kordub alateadvuses, kuid ei mäletata, mis see täpselt on. Teine tüüp on midagi ütlevad sümboolsed unenäod, mis annavad inimesele mõista kaudselt, mis võib tulla. Neid on kahte pidi: kas ta näitab seda, mis on ära olnud või mis tuleb. Kolmas grupp on need, mis näitavad reaalseid asju. Ta näeb piltlikult ette, mis tegelikult toimub, täielikku pilti nagu videofilmis. Kas ta näeb katastroofi ette, või õnnetust ette, või mõni näeb, et näe abiellub see inimene, ta ei ole sellest veel kuulnud, aga ta näeb seda. Ta näeb unenäos nagu reaalselt. Ja asjad toimuvad ka reaalselt. Kohad ja kõik muu“ (S. P. salvestatud 06.01.2010)

Minu kogutud unenäojuttude seas on nii mõnedki lood seotud üleloomuliku kogemusega. Jutustaja ise räägib seda kui unenägu, kuid folkloori žanrisüsteemi kohaselt võib loo liigitada memoraadiks. Ka järgnevates lugudes tulevad esile üleloomulikud kogemused.

„See oli augustis 1996. aastal. Oli hilissuvine hommik, kell oli umbes nelja, poole viie peal hommikul. Olin just ärganud, nagu igal hommikul istusin oma voodi jalutsis ja mõtisklesin, millega päeva alustada. Äkki hakkas teise ukse juures kõik sahisema, kõik oli kuidagi udune, udukogu keskel oli üks pisike hele täpik, seepeale kuulsin kuidas mind kõnetas minu kadunud abikaasa, ta oli juba 15 aastat surnud. Tema hääl aga rääkis minuga sama selgelt, nagu suhtleks ükskõik millise elavaga. Ta ütles lihtsalt, et ära tee kellelegi kurja ega haiget, püüa olla hea inimene, mina tean, mis juhtub siin nendega, kes on olnud kurjad ja teinud halba teistele. Siis ütles veel, et pean nüüd kohe minema ka hakkama, ega me ei tohi kuskile hilineda ja õigel ajal peab alati kohal olema. Sel hetkel hakkas sahin kaduma ja hele täpik hakkas vaikselt taanduma, kuni oli täiesti kadunud. Rohkemat ei kuulnud ega näinud midagi.“ (L. A. salvestatud 12.02.2010)

Viimase loo esitaja, suhteliselt eakas naine, rääkis lugu väga tõetruult, tema jaoks tundus see täiesti tavaline seik, et “keegi” räägib ukse varasel hommikutunnil. Üldjuhul selliste lugude puhul tavainimene näitab välja oma tundeid ja avaldab arvamust üleloomuliku kohta. Ka Reet Hiimäe on kirjutanud, et taoliste memoraatide rääkijad ei võta neid traditsiooniliste lugudena, pigem suhtutakse neisse kui vahetult läbielatud kogemustesse. Lisaks on ta välja toonud, et “Teisepoolsuskujutelmi sisaldavate memoraatide tüüpiline struktuur on järgmine: surnud inimene ilmub elavale – see toimub jutustajate sõnul kas unenägudes, une- ja ärkveloleku piiril ilmunud tajupiltides või nägemustes – ja kirjeldab,

kus ta viibib ja millised tingimused antud inimest (või elavaid üldisemalt) pärast surma ootavad.” (Hiimäe 2016: 339)

Siinkohal võib ehk välja tuua põlvkondade vahelise pärimuse muutumise, muutunud on uskumine üleloomulikku. Kui 19. sajandi maainimese jaoks olid kodukäijad, haldjad, vaimud jne, tavaline nähtus, siis kaasajal on suhtumine üleloomulikesse kogemustes teistsugune. Tänapäeval leiavad üleloomulikud, juhuslikud kogemused kordades enam tähelepanu ja emotsionaalset kajastatust.

Sarnase loo rääkis ka üks noorem informant, kelle arvates oli ka tegemist pigem üleloomuliku juhtumiga, kui unenäoga. Kuid rääkija oli võrreldes eelmise näiteteksti esitajaga kordades emotsionaalsem, samuti väljendas ta väga selgelt hirmutunnet ja soovi selliseid asju mitte näha.

„Järgnev lugu juhtus aastal 2001, see oli varahommikune aeg, kuna oli suvi, oli tuba hämar. Päris hommik veel ei olnud, ärkama veel ei pidanud, kui äkki nägin, kuidas trepist tuli alla suur must kass, see oli tunduvalt suurem kui kassid tavaliselt, umbes rebase suurune, karv oli tal hästi kohev ja ilus, silmad olid rohelised ja helkisid. Äkki hakkas kass mööda tuba ringiratast jooksmas, ta jooksis ka üle minu jalgade ja tundsin selgelt ta samme ning seda, kuidas ta mu jalgadest üle jooksis. Ise olin sel hetkel silmad lahti voodis, teadsin täpselt, mis toimub, kuid ei saanud end liigutada, kõrvus oli imelik sahin ja terve keha surises imelikult. Kass tegi umbes neli- viis ringi mööda tuba ja seejärel jooksis tulnud teed minema. Siis hakkasin suutma vaikselt end liigutada, kohin kõrvust hakkas tasapisi taanduma. Sellist asja enam tunda ei tahaks“. (R. P. salvestatud 24.01.2010)

Lugu tundus pealtnäha lihtne, kuid kogeja ise lausus, et üks see must kass sümboliseeris perekondlikku probleemi, kogeja ise polnud küll otseselt probleemide keskmes, kuid vanemate põlvkondade vaheline tüli mõjutas kaudselt kogu perekonda. Samuti lisas ta, et tõenäoliselt on see must kass siiani alles.

Rahvausundiliste tõlgenduste kohaselt tähendab unes kassi nägemine halba ja kui veel musta kassi, siis kohe päris kurja. (Vahtramäe 1992: 47) Kristi Salve on oma uurimuses välja toonud, et hilisemal ajal on kassile omistatud negatiivne kuvand ning tõenäoliselt on toimunud selle kuvandi ülekandumine ilmsiolekust ka unenägudesse. (Salve 2007: 85)

Vanema pärimuse kohaselt võis olla tegemist viimases loos ka luupainajaga; pärimuse kohaselt tekitab luupainaja halvatus tunde – inimene näeb ja saab aru kõigest, kuid

liigutada ei saa. Üks informant teadis öelda, et õhtul ei tohi magama minna nii, et oled kõhuli ja käed risti rinnal, siis pidavat tulema luupainaja. Viimase puhul võib loogiliselt järeldada, et vereringe on häiritud ja käed nõ “surevad”, ning ebameeldiv tunne kajastub unenäos.

Luupainaja on minu materjali põhjal üks harvemaid õuduste tekitajaid öösi, tunduvalt sagedasemad on õudusunenäod. Kõik, kes näevad und, peaks teadma, mis tähendab olla unes tagaaetav – püüad küll joosta, kuid jalad ei liigu. Üks informant ütles, et pärast õudusunenäo kogemist, on ka järgnevatel õhtutel raske uinuda. Järgnevas foorumitekstis lahendas kogeja unenäos ebameeldiva situatsiooni. Samuti kirjeldab ta enda jaoks ebameeldivaid unenägusid.

“Mina olen nooremana näinud tagaajamise unenägusid, põgenen, keeran uksi lukku jne. Aga siis ükskord hakkasin unes vastu, viskasin tagaajavad rõövlid Pipi kombel aknast välja ja sellest ajast peale oli rahu majas. Teine painaja on sillad: lähen üle eriti logude ja ilma käsipuudeta sildade, või kaob sild jõe keskel vette ära. Väga ebameeldiv ja peegeldab minu sisemisi ebakindlushoogusid ilmselt./---/” (Ritsik. 16.05.2007)

Järgnevas loos on ka tegemist negatiivse kogemusega, kus unenägu näitas sümboolselt maja katuse põlemist, kuid unes olid olemas teisedki märgid, mis viitasid konkreetsele majale.

„Nägin unes kuidas mu ema seisis maja ees ja näitas käega ida poole, seal oli maja ja katus põles, sel hetkel see tundus täiesti võõras maja. Nelja päeva pärast juhtuski nii, et ema naabrite maja läks põlema, meie kodust on see ka ida suunas. Igasugune tule nägemine on minus alati tekitanud halba tunnet ja sellega oli veel nii, et kui tegelikult ka nägin kuidas naabrite maja põles, oli kohe hirm magamagi jääda, äkki tuleb jälle midagi sellist.“ (A. P. salvestatud 24.01.2012)

Siingi rõhutab kogeja halba tunnet ja väljendab hirmu magama mineku ees. Annikki Kaivola-Bregenhøj on kirjutanud, et endelised unenäod on inimestel tavalised, kuid pigem ei soovita neid näha, kuna sellega kaasneb palju pingeid ja ebameeldivust. (Kaivola-Bregenhøj 2009: 221)

Unenäojuttudes võib tihti kohata moraalmomenti, kus läbi unenäo püüab keegi oma lähedasi kas hoiatada halva eest või aitab millelegi tähelepanu pöörata. Palju on esinenud juhtumeid, kus näiteks surnud lähedane püüab unes märku anda, et haud on korrast ära. Samuti on esinenud juhtumeid, kus lähedane ilmutab end unes ja selle peale minnakse kohe surnuaeda, et viia küünal ja mälestada lahkunud lähedasi. Paljud pelgavad jälle seda, kui haua eest hoolt ei kannu, siis hakkavad lähedased unenäos end ilmutama. Järgnevas unenäojutus tuleb esile, kuidas unes ilmutanu edastab lähedastele meeldetuletuse.

“Ükskord oli niisugune uni, see oli sügisel kindlasti, sest kütmise aeg hakkas kätte jõudma. Nägin, et kadunud abikaasa tuleb uksest sisse, müts peas, mantel seljas, ise surmväsinud näoga. Istus diivani peale, võtsin tal mütsi peast ja asusin pärima, et kus sa ometi oled käinud, et nii väsinud oled? Tema mulle vastu, et ajasin jah mingeid asju, aga sina oled noorem, sina telli briketi ära. Hommikul ärgates rääkisin ka kodustele oma imelikust unenäost. Kohe turgatas meile meelde, et me polegi veel briketi peale mõelnud. Sel ajal oli seda ju raske saada ja surnud abikaasa oleks nagu meelde tuletanud. Kohe tütar helistaski, et tellida ja sealt vastati, et ainult täna saabki veel tellida. (V. V. salvestatud 20.02.2010)

Ühes foorumi tekstis oli sarnane juhtum, kus unenäos anti märku, et midagi on halvasti, hoiatajaks oli vanaema, kellega informant oli väga lähedane olnud.

“/---/ Veel üks unenägu oli kui olin vanaema juures. Olin lapsena kõik suved vanaema juures ja ta oli mulle väga kallis. Näen tihti unes, et olen taas seal aga kunagi ei näe teda reaalselt aga tunnen, et ta on seal. Unenäos olin siis taas vanaema juures aias. Järsku tuli tugev tuul ja hakkas mind nii kõvasti raputama, et ärkasin üles ja samas ma kuulsin, et teises toas oksendas mu väike laps. See oli nagu hoiatus ja äratus, et läheksin lapsele appi”. (Jackie7. 12.12.2014)

Üldjuhul kujutab unenäojutt mingit konkreetset sündmust, unenäo tegevus toimub tavapärastes tingimustes, kas kodus või tuttavates paikades (Iljina, Toporkov 2009: 79). Järgneva loo rääkis lapsevanem, kes ütles, et igal õhtul, kui ta lapse magama paneb, soovib ta talle ilusaid unenägusid, hommikul ärgates küsib pea alati lapselt, mida ta unes nägi? Kahjuks ei osanud lapsevanem öelda, kui vanalt hakkas ta laps rääkima esimesi unenägusid, kuid oli selge, et ca nelja aastaselt oskas ta eristada unenägu ja tegelikkust. Varasemalt oli ema ise pakkunud toredaid lugusid ja suunavaid küsimusi hommikuti lapsele, et mida ta võis unes näha. Ema pakutud variantidega oli ka laps alati nõus olnud,

kuid ühel hetkel hakkas ta ise edastama oma lugusid. Peale järgnevat unenäojuttu aga oli selge, et laps sai aru, mis on unes, mis ilmsi.

„Laps ütles mulle hommikul (ta oli siis nelja aastane), et ta nägi unes, et vanaisa tõi meile selle puulõhkumise asja tagasi. Esialgu ei pööranud ma sellele mingit tähelepanu, et mis ta sellega üldse mõtleb, kuid kui õhtul seisis vanaisa kirvega ukse taga, tuli kohe meelde, mida laps hommikul rääkis. Olin juba unustanud, et paari nädala eest laenas vanaisa meie käest väiksemat puulõhkumise kirvest.“ (S. K. salvestatud 11.03.2011)

Annikki Kaivola-Bregenhøj on välja toonud, et erinevad uuringud on kinnitanud, kuidas alla 5-aastased lapsed näevad sama palju und, kui täiskasvanud, kuid ei pruugi osata sellest veel rääkida kui unenäost, samas nad võivad kirjeldada unes nähtut. (Kaivola-Bregenhøj 2010: 124) Lastel võib unenägude rääkimine välja kujuneda sellest, kui neil on eeskuju, kui nad kuulevad vanemaid neist rääkimas või kui vanemad küsivad igal hommikul laste käest nende unenägude kohta, tekib lõpuks lapsel harjumus sellest rääkida.

Võib esineda ka juhuseid, et lapsepõlve sündmused kajastuvad täiskasvanuna läbi unenägude. Ühes foorumitekstis kirjeldas inimene oma unenägude kogemusi, mis on lapsest saadik olnud selged, kahjuks ei ole kirjas, kui vanalt hakkas ta mäletama oma unenägusid. Kuid jutus avaldub väga hästi, et unenäod kirjeldavad suhteliselt täpselt eesseisvaid sündmusi. Siin tekstis mainib jutustaja, kuidas ta öösel elakski nagu teist elu. Sama väitis ka üks minu informant, et tema unenäod on nii selged ja huvitavad, nagu oleks teine elu, ning et vahel on lausa kahju ärgata, tahaks aina edasi vaadata.

“Ma näen unenägusid juba lapsest saadik. Enamus neist on korduvad läbi aastate. Minu abikaasa seevastu ütleb, et ei näe midagi või ei mäleta. Minu unenäod on nii selged, nagu elakski öösel teist elu. Vahel on ette tulnud, et lähevad täide ka. Elame eramajas ja ükskord nägin unes, et naabrite aeda vajub auto. Ärkasin siis telefonihelina peale ja naaber ütles telefonis, et mu mees on vist käsipiduri panemata jätnud. Tema auto oli vajunud keset teed. Mitte päris nende aeda. See oli päris ehmatav. /---/“ (Jackie7. 12.12.2014)

Mitmel korral kõneleti ka unenägudest, mis olid seotud kooliga ja eksamitega. Järgnevas näitetekstis rääkis vanem informant unenäost, mida ta nägi lapsepõlves, kuid siiani mäletab hästi. Lisaks tõi ta välja lapsepõlve aegse arusaama unenäost, kui “teejuhist”, mis osutab sellele, et lapse meelest oli unenägudel oluline roll.

„Seda und nägin lapsepõlves, kuid on senini väga hästi meeles. Öösel nägin, et olen koolis eesti keele tunnis, kirjutasin mingeid lauseid ja muudkui kustutasin ära, tundus nagu tunnitöö ei edene üldse. Järgmisel päeval kooli jõudes selgus, et eesti keele tund jääb ära, kuna tuleb tuletõrjeõppus, pidime vahtkustutiga tuld kustutama. Peale seda mõtlesin igal õhtul, et kui ma jälle peaksin midagi sellist unes nägema, siis kindlasti jääb jälle tund ära. Ma arvasin, et minu unenägu oli nii tähtis, et see jätab isegi tunni ära kui vaja, mulle tundus, et minu unenägu juhtis lausa järgmist päeva.“ (S. K. salvestatud 11.03.2011)

Järgnevas kahes loos kirjeldasid informandid, kuidas ühel andis unenägu märku, et eksami sooritamiseks tuleks rohkem pingutada, teine sai aga täpse sõnumi, mis küsimus tuleb eksamiks põhjalikult ette valmistada.

„Ma nägin, et üks eksam ei saa tehtud ja kukun läbi. See võis olla umbes kaks nädalat enne eksami toimumist. No ja nii siis läkski. Ainuke hea asi on see, et kui veel peaksin midagi sellist nägema, siis tean, et pean korralikult ette valmistama ja rohkem õppima.“ (T. S. salvestatud 20.08.2011)

„Mul oli just tulemas kirjanduse eksam, palju pileteid oli ja tohutu hulk materjali oli vaja läbi töötada, kuna eksam oli hommikul vara, ööbisin Tartus sugulase juures. Öösel ei saanud ma hästi magada ja olin siis sellises pool uinuvas-ärkvel olekus ja äkki kuulsin absoluutselt selgesti „Nipernaadi“ filmist pärit „Rändaja õhtulaulu“. Kohe peale seda ärkasin üles ja teadsin, et hommikul pean „Nipernaadi“ üle kordama, kuna see oli üks teos, mis oli vaja eksamiks ette valmistada. Ja kui eksamile läksin ja pileti võtsin, oligi üks küsimus „Nipernaadi“ kohta.“ (A. P. salvestatud 17.04.2012)

Käesolevate lugude raames ei ole ükski informant leidnud oma lugudele seletusi trükitud unenägude seletajate abil, mis võiks olla üheks esimeseks tõlgendamise allikaks. Rääkisin lähemalt kahe informandiga antud teemal ning mõlemad kinnitasid, et ei pea absoluutselt oluliseks väljaannetes leiduvaid seletusi. Üks ütles kohe kindlalt, et kui iga inimene on ainulaadne, siis kuidas saaksidki olla unenägude seletused kõigil ühesugused, needki on omanäolised ja ainulaadsed. Samuti rõhutas ta, et pigem usaldab tunnet, mis on ärgates. Teine ütles, et oli aeg, kui ta igal hommikul püüdis seletajate abil unenägudele tõlgendusi leida, kuid asjatult. Enamus unenägusid olid sellised, mis täitusid ikka nii nagu nähtud. Lisaks ütles ta, et puhtalt uudishimust vaatab ta unenägude seletajates pakutavaid tõlgendusi, kuid ei mäleta küll ühtegi, mis oleks selle järgi täide läinud. Annikki Kaivola-

Bregenhøj uurimuses on samuti tehtud järeldus, et unenägude seletajad ei ole just kõige usaldusväärsemad allikad, ning seetõttu on nad harva kasutusel (Kaivola-Bregenhøj 2009: 221).

Unenägude seletajatest võib leida hulgaliselt sümboleid, mille unes nägemine märgib haigust. Kahes järgnevas loos kirjeldavad unenäo nägijad vees olemist. Mõlemad seostavad seda haigeks jäämisega, kuid millest tulenevalt nad seda teevad, pole teada. Võrdlesin nende tõlgendusi ka unenägude seletajatega. Kasutasin Ell Vahtramäe antoloogiat “Une nägu peeglis” (1992) ja Ilmar Soomere raamatut “Unenägude sümboolika” (1998) ning leidsin, et mõlemas raamatus oli veele üheks tähenduseks märgitud ka haigus.

“/---/ Aa, ja kui ma unes ujun, siis on haigeksjäämine kindel, teistesse uneseletustesse ma ei usu.” (Ritsik. 16.05.2007)

„Ükskord jälle nägin, et kõndisin kuni vööni vees, see oli külm vesi ja nii vastik tunne oli sest ma ei saanud selle vee seest kuidagi välja. Üks tuttav ütles selle peale, et siis järelikult jääd haigeks sealt kohast, mis oli vee sees. Ja järgmise päeva õhtuks oligi põiepõletik olemas.“ (R. P. salvestatud 17.04.2012)

Järgnevas loos kirjeldas informant, kuidas ta ka füüsiliselt tundis valu ja kehva enesetunnet ning unes nähtu kajastas täpselt tema tervislikku seisundit.

„Mul oli kunagi selline asi ka veel, et mul oli nii halb olla, kõht valutas meeletult ja iiveldas kogu aeg, õhtul läksin magama ja ei mõelnud üldse, et see võiks midagi tõsist olla. Öösel nägin unes, et mul pimesool lõhkes. Hommikul kui ärkasin oli mul ikka veel halb ja läks järjest hullemaks, siis läksime juba arsti juurde, ja tuligi välja, et oli äge pimesoole põletik, kohe pandi haiglasse ja lõigati ära.“ (R. P. salvestatud 17.04.2012)

Järgmiseks on lugu, kus informant nägi kahte unenägu, mis hiljem kulmineerusid lotovõiduga.

„Nägin unes, et leidsin maast suure rahakoti, seal oli sees suur kuldne münt. Tean, et võtsin selle maast üles, tavaliselt ei jää mul värvid eriti meelde, kuid see münt oli hästi ilus

ja särav kuldne. Hommikul oli ka veel selline õnnis tunne, oleksin tahtnud seda und kohe pikalt vaadata. Mõni aeg hiljem nägin unes, et otsin taga riidehoiu numbrit, töötasin sel ajal haiglas riidehoius, number 26 oli kadunud. Muudkui otsisin ja otsisin, muudkui aga sagisin seal nagide vahel, ärgates oli selline tunne, et peaks ikka edasi otsima. Möödus umbes neli kuud ja võitsin bingo lotoga 26 000 krooni. Millegi pärast arvan, et need kaks und olid omavahel seotud. “ (H. L. salvestatud 26.03.2012)

Ell Vahtramäe antoloogia “Une nägu peeglis” (1992) ja Ilmar Soomere raamatu “Unenägude sümbolika” (1998) alusel tähendab unenäos raha nägemine pigem halba, seevastu rahakoti leidmine ja kuldne münt on mõlemad head ended ja sümboliseerivad paremat elu.

4. Unenäojutud kommunikatsiooni osana

Kes meist ei oleks kuulnud lugusid vaimudest, kummitustest ja juhtumitest, mille käigus keegi on tulevaste sündmuste käiku unes või ilmsi täpselt ette näinud? Need lood kuuluvad tava-suhtluse juurde ja tekitavad tavaliselt vastakaid arvamusi. (Metsvahi 2005: 35)

Järjest enam olen igapäevaselt märganud, kui palju tegelikult inimesed räägivad oma unenägudest. Päris kindlasti ei möödu päevagi, et kuskil seltskonnas antud teema jutuks ei tuleks. Tavaline on see, kuidas jutujätku hakkab keegi rääkima sünnipäevalauas, kuidas teda eelmisel õhtul, televiisori ees tukastades, külastas luupainaja või bussijuht laste ekskursioonil tõstatab teema öisest unenäost, kus tema koeral sündis kaheksa kutsikat. Järjepidevalt olen püüdnud mõista, mis põhjusel neid lugusid räägitakse. Tõenäoliselt siin ühene ja õige vastus puudub, sest kõigil on omad veendumused ja uskumused, miks nad seda teevad. Annikki Kaivola-Bregenhøj on põhjendanud, et paljudel juhtudel jagatakse oma unenäo kogemusi pigem siis, kui on tegemist endelise unenäoga. Seda ei pruugita rääkida kohe, kui und nähakse, kuid siis kindlasti, kui unenägu läheb täide. (Kaivola-Bregenhøj 2009: 221)

Folkloristide seisukohalt on unenäojutud osa folkloorist, mida edastatakse suulise pärimusena, samuti *online*-suhtluses ja meedias. Unenäojutte võib vaadelda kui usundiliste juttude alamkategoriat. Nende esitamine käib argisuhtluse juurde, usundiliste juttude „jutustamine ei ole tavaliselt omaette sündmus, igapäevases elus jutustatakse neid „juhuslikult“”. (Laagus 2010: 115)

Sarnaselt muistendi kõneleja ei pajatagi teadlikult lugu, vaid edastab konkreetse sõnumi, millega ta teavitab teisi konkreetse inimese kogemusest konkreetsetes paigas või mingist muust ebatavalisest sündmusest. See, et muistend traditsiooni püsima jääb, ei ole seotud muistendi välise vormiga, vaid muistendi sõnumi jätkuva aktuaalsusega. (Metsvahi 2005: 44)

Tänapäeva inimesed on väga suures osas mõjutatud massimeediast, privaatsust hinnatakse järjest vähem, igaüks püüab kajastada oma isiklikke läbielamisi ja juhtumisi võimalikult palju ja avalikult. Ühelt poolt on see hirmutav, kuid teisalt on sellest tekkinud omaette folkloorižanr ja tohutu rikkalik uurimisallikas. Alan Dundes on jõuliselt ümber lükanud

väite, et üha arenev tehnoloogia ja virtuaalmaailm suretavad folkloori välja, tegelikkuses on sellest saanud üks võimsamaid vahendeid uue pärimuse tekkimisel. (Dundes 2002: 30) Ka Merili Metsvahi on välja toonud interneti ja ajakirjanduse olulisuse tänapäeva pärimuse edasikandmisel. Kui varasemalt levisid muistendid edasi suusõnaliselt, siis täna on levik oluliselt kiirem, hetkega edastatakse teade tuhandeteni. (Metsvahi 2005: 45)

Kui jälgida erinevaid foorumeid või sotsiaalmeedias toimuvat, võib palju kohata, kuidas hommikuti jagatakse oma unenäo jutte või otsitakse seletusi nähtule, samuti on palju välja toodud erinevaid sümboleid, millele otsitakse vastuseid. Siinkohal toon välja ühe foorumisse postitatud unenäo jutu.

“Nägin unes maha kukkunud roosikimpu ja suuri punaseid maasikaid, mis olid sõnniku sees. Tahtsin maasikaid üles korjata, aga ei saanud, sest kõik olid sõnnikused. Mida see võiks tähendada? Roosid ja maasikad ei kukkunud minu käest maha.” (Mari. 20.07.2013)

Vastuste pakkujaid säärastele küsimustele on tavaliselt palju ja vastused on väga erinevaid. On neid, kes lähtuvad unenägede seletajatest või on vastajal kindlad uskumused mingi sümboli suhtes. Näiteks antud loos hinnati positiivselt sõnnikut ja negatiivselt maasikaid, pakuti ka lahkuminekut ja matusekulutusi. Üheksa päeva hiljem vastas loo autor, et täiesti ootamatult tulidki matusekulutused.

Aino Laagus on kirjeldanud oma artiklis “Situatsioonianalüüsist folkloristikas” (2010) arhiivitekste kohtumistest haldjatega, milles kajastuvad nii uskundilise kogemuse- kui ka lugude jutustamise faas. Kogemusest rääkimise on ta eraldi liigitanud teatamissituatsiooniks, mille kaudu inimesel on soov muuta individuaalse elu fakt sotsiaalseks kogemuseks. Selle teostamise sooviks võib olla nõ kasvatuslik eesmärk või soov süvendada kuulajas teatavat maailmasuhtumist. Haldjajuttude rääkimiseks puudus kindel aeg ja koht, jutustused lihtsalt kerkisid esile. (Laagus 2010: 121) Unenäojuttude puhul võib samuti täheldada, et unenäod lihtsalt tulevad jutuks, olenemata ajast või kohast, rääkimata põhjusest. Annikki Kaivola-Bregenhøj on välja toonud üheks võimalikuks edasi rääkimise ajendiks ka selle, et võib esineda juhuseid, kus unenägu pole esmalt meeles, kuid päeval toimetades see lihtsalt tuleb meelde, olles seotud mingite tegevustega või

inimestega. Ärgates unenägu tavaliselt kaob, kuid see võib meenuda mingil hetkel või mõne tegevuse käigus. (Kaivola- Bregenhøj 1993: 216)

Väga olulisi unenägusid võib ka näiteks telefoni teel edasi anda. Mõnede inimeste jaoks võib unenäost rääkimine olla tavaline viis vestluse alustamiseks. (Virtanen 1989: 139) Siinkohal on heaks näiteks ühe informandi taoline kogemus.

„Korduvalt olen saanud häid nõuandeid sõbrannalt, kes on mõnikord juba vara hommikul helistanud ja hoiatanud millegi eest. Ükskord helistas ta hommikul vara juba ja rääkis, et nägi unes, kuidas politsei mind kiiruse ületamise pärast trahvis. Sel päeval, ja ka mitmel järgmisel, pöörasin oluliselt tähelepanu sellele, et mitte antud olukorda sattuda. Huvitav oli ka see, et töölt koju sõites tekkiski olukord, kus sõbranna unenägu mitte teadmata, oleksin kindlasti trahvi ära saanud.“ (R. P. salvestatud 24.01.2010)

Ometi võib eristada erinevaid juttude rääkijaid. Ühed on need, kes räägivad unenägu kui ennustavat või arendavat kogemust, lootes leida kuulajatelt sarnast kinnitust räägitule. Teised jällegi võtavad teema üles ja räägivad oma unenäojutte kui naljakaid, ja ilmselgelt totraid nähtusi ja suhtuvad sellesse kõigesse huumoriga. Kolmandad aga suhtuvad teemasse ettevaatlikkusega, näiteks osalevad temaatilises vestluses aktiivselt, kuid mingit kindlat seisukohta ei võta, esitavad oma arvamuse väga ettevaatlikult ning ootavad oma kogemusjuttudele kinnitust või mahalaitmist. Lisaks nendele rühmadele, eristaksin neljandaks ka selliseid rääkijaid, kes kõnelevad unenäojutte neile kuulajatele, keda teatakse teemast huvitatud olema. Kuna paljud minu tuttavad ja töökaaslased teavad minu huvi ja suhtumist unenägudesse, siis on üsna igapäevane, et minu jutuaajamised kaaslastega sisaldavad ka antud teemat.

Unenägudesse suhtutakse väga erinevalt. On neid, kes peavad unenägusid väga oluliseks, kuid on ka neid, kes arvavad, et unenäod on tähenduseta, ja nad ei pea kunagi oluliseks unes nähtut. Paljud ütlevad, et näevad küll und, aga nähtu ei jää kunagi meelde. Unenägudest rääkimine, samuti suhtumine nendesse, on tihti perekondlik traditsioon.

Oluline roll on ka neil, kellele seda rääkida. Kui palju on neid inimesi, kes sel teemal on nõus kaasa rääkima või arutlema? Tihti keeravad unenäost rääkijad selle lihtsalt naljaks, millegi pärast kardetakse, et see tundub teistele igav või tühine. Leea Virtaneni uurimused

kinnitavad, et on neid, kes teevad unenägude kulul nalja (Virtanen 1989: 140). Üks intervjuueeritav väitis, et usub unenägudesse, kuid ühtegi unenägu, mis oleks täide läinud, ei suutnud ta meenutada, küll aga ütles:

„Kui näed halba unes, siis kõigepealt räägi uni tuulele ja alles siis teisele inimesele. See hoiab ära halva juhtumise, muidu võibki uni täide minna. Ma küll ei räägi kõva häälega seda, aga tavaliselt tööle minnes ikka mõtlen vahel sellele, kui nägingi midagi halba unes. Ja tavaliselt millegi pärast tahan just seda halba asja ära rääkida, sest tegelikult on ka selline tunne, et see võibki täide minna. Pärast pole ju enam mõtet kaagutada, et näed nägin seda ette.“ (M. K. salvestatud 05.05.2012)

Koerust pärit sarnane väide leidub samuti Ell Vahtramäe koostatud unenäojuttude ja seletuste antoloogias (Vahtramäe1992: 11). Ka Leea Virtanen on öelnud, et unenägu võib jutuks tulla siis, kui arvatakse selle täideminemist (Virtanen 1989:138).

Kokkuvõte

Töö peamiseks eesmärgiks oli vaadelda unenäojutte folkloristliku uurimisallikana, käsitledes omakogutud ainekogu usundilisest, žanrianalüütilisest ja kommunikatiivsest vaatepunktist. Oma tuttavatelt jäädvustatud kogemusjuttude põhjal saan öelda, et unenägudel on paljude inimeste igapäevaelus tähtis roll, samuti peetakse oluliseks neist rääkimist ja nende tõlgendamist. Unenägude tõlgendamisel informandid ei pidanud vajalikuks kasutada unenägude seletamiseks mõeldud raamatute abi, pigem lähtuti otseselt unenäost, või arvati teadvat selle tähendust sisetunde järgi. Unenäojuttude kogumine oli äärmiselt huvitav protsess, informandid rääkisid oma lugusid suure õhinaga, samuti selgus, et unenäod on nende jaoks olulise tähendusega.

Unenäojutte võib liigitada realistlikeks ja sümboolseteks. Realistlikud unenäojutud annavad kogejale üsna selge pildi eelseisvatest sündmustest, sümboolseid unenägusid tõlgendavad kogejad eelnevate pärimuslike teadmiste, varasemate kogemuste või “oma kõhutunde” alusel. Võimalik on tõlgendada ka publitseeritud unenägude seletajate põhjal, kuid käesolevas töös käsitletud tekstides tuli seda ette väga vähe. Folkloristide jaoks on unenäojutud üheks rahvajutu liigiks, peamiselt on unenägusid välja toodud surmaennetega seotud uurimustes.

Unenäojuttude sisuplaani analüüsist selgus, kuidas informante hoiatati unenäos või nägid nad ette, väga olulisi tuleviku sündmusi, näiteks töökoha kaotus, haigestumine, lotovõit, jne. Samuti edastati olulisi õpetussõnu, meeldetuletusi ja hoiatusi. Jutustajate jaoks olid unenäod loomulik osa elust, nende kogemist ei püütud kuidagi ületähtsustada, ega peita.

Unenäojutte edastatakse kuulajatele väga erinevalt, ei ole mingit kindlat aega ega kohta. Igapäeva elus need jutud lihtsalt kerkivad esile, tavaliselt räägitakse neid lugusid siis, kui need tunduvad eriti veidrad või hirmutavad. Kindlasti soovitakse unenäojutte rääkida siis, kui tegemist on reaalselt täitunud unenäoga.

Uusvaimse populäärsus on üheks põhjuseks, miks unenägudest on hakatud rohkem rääkima, sest see liikumine on kaasa toonud julgustava mõtteviisi, mida iseloomustab konkreetse usundisüsteemi puudumine. *New Age* jagab uusi õpetusi, mida igaüks saab ka iseseisvalt praktiseerida, et oma tervislikku seisundit parandada või mõtteviisi muuta.

Unenäod annavad suurpärase võimaluse uusvainsuse tehnikate praktiseerimiseks, samuti loetakse tähendusrikkaks ärkveloleku piiril nähtud nägemusi, mida peetakse omaette seisundiks.

Unenägude aktuaalsusest annab märku nende pidev esiletoomine, peamiselt tavapärastes igapäevastes situatsioonides. Lisaks on unenägude aktuaalsust tõstnud oluliselt tänapäeva aktiivne sotsiaalmeedia kasutamine, kus järjest enam leiab, kuidas foorumites nende üle arutletakse.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et unenägude olulisus usundilises folklooris on märgatav, seda kinnitavad salvestatud kogemusjutud, milles on kirjeldatud jutustaja enda kogemusi. Välitööde käigus ja juhuslike vestluste jälgimise tulemusena, tegin järelduse, et võib eristada vähemalt nelja tüüpi unenäojuttude rääkijaid. Ühed on need, kes räägivad unenägu kui ennustavat või arendavat kogemust, teised jällegi võtavad teema üles ja räägivad oma unenäojutte kui naljakaid, ja ilmselgelt totraid nähtusi. Kolmandad aga suhtuvad teemasse ettevaatlikkusega, esitavad oma arvamuse väga ettevaatlikult ning ootavad oma kogemusjuttudele kinnitust või mahalaitmist. Lisaks nendele rühmadele, eristaksin neljandaks ka selliseid rääkijaid, kes kõnelevad unenäojutte neile kuulajatele, keda teatakse teemast huvitatud olema.

Summary

Dream narratives as folkloristic sources: religious, genre analytical and communicative aspects

The main aim of this thesis was to study dream narratives as folkloristic sources and explore the collected material from religious, genre analytical and communicative aspects. On the basis of the experience narratives I have collected from the people around me, it could be claimed that dreams have a significant role in the daily lives of numerous people and they also consider discussing and interpreting dreams important. The informants did not employ dream dictionaries in their interpretations, they rather founded their interpretations upon the dream directly or on vernacular knowledge. Collecting the dream narratives was extremely interesting, the informants were very excited to share their stories and it was revealed that dreams as such are very important for them.

Dream narratives may be divided into realistic stories and symbolic stories. Realistic dream stories give a quite clear overview of the events ahead; symbolic dreams, however, are interpreted by the storyteller by relying on their prior knowledge, earlier experiences or their “gut feeling”. Dreams may also be interpreted on the basis of books published on the topic, yet this was a rare in the texts studied in the framework of this thesis. Folklorists consider dream stories as a sub-genre of folk narratives however, dream stories have been analysed mainly in studies related to death omens.

The analysis of the content of dream narratives detailed how the informants were warned in a dream or they themselves foresaw important future events, such as losing a job, falling ill, winning the lottery etc. The dreams also channelled important words of wisdom, reminders and warnings. The storytellers found that dreams are a natural part of their lives and did not attempt to hide or vice versa, make them seem more significant.

Dream narratives are retold on different occasions, there are no fixed times or places. Dream narratives just tend to pop up in everyday life and the stories are usually told when they are especially weird or scary. Dream narratives are certainly shared when the dream has come true.

The increase in sharing dream stories owes its popularity to New Age that has established a more encouraging mindset characterised by the lack of a specific system of religious dogmas. New Age brings together teachings that may be practices individually for improving one's health or changing one's way of thinking. Dreams give an excellent opportunity for practising New Age techniques, moreover, the visions that are experienced in the state of the borderline of sleep are also considered significant.

The relevancy of dreams is indicated by the fact that dream stories are constantly highlighted, mostly in daily situations. Today's active participation in social media also contributes to the relevancy of dream stories because the topic is discussed more and more in different forums.

In conclusion it could be claimed that the importance of dreams in folklore is noticeable and that is confirmed by the recorded personal experiences stories. Over the course of field work and observation of random conversations, the author found out that there are at least four types of people telling dream stories. The first group involves people who describe dreams as predictive or developing experiences. The second type describe their dream stories as funny and nonsensical phenomena. The third group of people is cautious about the topic. Nevertheless, the author would also like to differentiate an additional type of storytellers, who share their experiences only with the people whom they know to be interested in the topic.

Kasutatud allikad

A. P. salvestatud 17.04.2012. Intervjuu. Materjal autori valduses.

H. L. salvestatud 26.03.2012. Intervjuu. Materjal autori valduses.

L. A. salvestatud 12.02.2010. Intervjuu. Materjal autori valduses.

M. K. salvestatud 05.05.2012. Intervjuu. Materjal autori valduses.

M. L. salvestatud 06.02.2010. Intervjuu. Materjal autori valduses.

R. P. salvestatud 24.01.2010. Intervjuu. Materjal autori valduses.

R. P. salvestatud 17.04.2012. Intervjuu. Materjal autori valduses.

R. P. salvestatud 20.08.2012. Intervjuu. Materjal autori valduses.

S. K. salvestatud 11.03.2011. Intervjuu. Materjal autori valduses.

S. P. salvestatud 06.01.2010. Intervjuu. Materjal autori valduses.

T. S. salvestatud 20.08.2011. Intervjuu. Materjal autori valduses.

T. S. salvestatud 18.09.2011. Intervjuu. Materjal autori valduses.

V. V. salvestatud 20.02.2010. Intervjuu. Materjal autori valduses.

Jackie7. 12.12.2014. Foorumipostitus. <https://foorum.perekool.ee/teema/unenaod-10/>

Mari. 20.07.2013. Foorumipostitus.
<http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?f=79,12438385>

Ritsik. 16.05.2007. Foorumipostitus
<http://perefoorum.postimees.ee/viewtopic.php?f=25&t=7047>

Kasutatud kirjandus

Altnurme, Lea 2006. *Kristlusest oma usuni: uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Altnurme, Lea 2013. Uus vaimsus – mis see on? *Mitut usku Eesti III. Valik usundiloolisi uurimusi: Uue vaimuse eri*. Toimetaja Marko Uibu. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 18-36.

Dundes, Alan 2002. *Kes on rahvas? Valik esseid folkloristikast*. Toimetajad Ülo Valk, Evelin Lepp. Tallinn: Varrak.

Freud, Sigmund 2007. *Unenägude tõlgendamine*. Tallinn. Tänapäev.

Hiimäe, Reet 2016a. *Folkloor kui mentaalse enesekaitse vahend: usundilise pärimuse pragmaatikast*. Dissertationes Folkloristicae Universitatis Tartuensis 25. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hiimäe, Reet 2016b. Teisepoolsuskujutelmad pärimustekstides. *Keel ja Kirjandus* nr 5, lk 337-353.

Iljina, Tatjana; Toporkov, Andrei 2009. Mütoloogilist põhjavene külaelus tänapäeval. *Mäetagused* nr 42, lk 77-90.

Jung, Carl Gustav 2004. *Mälestused, unenäod, mõtted*. Tallinn: Eesti Raamat.

Kaivola-Bregenhøj, Annikki 2009. Dreams as folklore. *Fabula* 34, pp. 211-224.

Kaivola-Bregenhøj, Annikki 2010. *Kerrotut ja tulkitut unet. Kulttuurinen näkökulma uniin*. Porvoo: WS Bookwell OY.

Laagus Aino 2010. Situatsioonianalüüsist folkloristikas. *Mäetagused* nr 43, lk 113-124.

Lintrop, Aado 2000. Šamanism ja internet. *Meedia. Folkloor. Mütoloogia. Tänapäeva folkloorist III*. Toimetaja Mare Kõiva. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 101-121.

Metsvahi, Merili 2005. Muistend. *Regivärsist netinaljadeni. Sissejuhatust rahvaluulesse*. Koostanud Merili Metsvahi ja Ülo Valk. Tallinn: Koolibri.

- Raudalainen, Taisto** 2001. Pärimusajaloo oneiro-poeetiline dominant: unenägemise ja ilmutuste rollist pärimussidusas eluloolises jutustamises. *Paar sammukest XVIII. Eesti Kirjandusmuuseumi aastaraamat*. Toimetajad: Luule Kirkmann, Mare Kõiva, Kristi Salve. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 211-246.
- Ristolainen, Tiia.** 2004. *Aspekte surmakultuuri muutustest Eestis*. Dissertationes Folkloristicae Universitatis Tartuensis 4. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Roland, Paul** 2002. *New Age eluviis. Põhimõtete, praktika ja uskumuste juht*. Tallinn: Sinisukk.
- Salve, Kristi** 2007. Kassi helge kuju eesti rahvapärimuses. *Mäetagused* nr 35, lk 47-94.
- Soomere, Ilmar** 1994. *Tähendusunenäod, ended ja prohvetlus*. Viljandi: AS Sünnimaa.
- Soomere, Ilmar** 1998. *Unenägude sümbolika*. Tallinn: Huma.
- Soomere, Ilmar** 2007. *Teateid Bardo eeskojast*. Viljandi: I. Soomere.
- Vahtramäe, Ell** 1992. *Une nägu peeglis*. Tallinn: Valgus.
- Valk, Ülo** 1998. Inimene ja teispoosus eesti rahvausundis. *Eesti rahvakultuur*. Koostanud A. Viires ja E. Vunder. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 485-512.
- Virtanen, Leea** 1989. Dream-telling today. *Study in Oral Narrative. Studia Fennica* 33. Edited by A.-L. Siikala. Helsinki: Finnish Literature Society, pp. 137-148.
- Volke, Igor** 1991. *UFO-raamat*. Tallinn: Perioodika.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kätlin Kink

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose: **“Unenäojutud folkloristliku uurimisallikana: usundiline, žanrianalüütiline ja kommunikatiivne vaatepunkt”**, mille juhendaja on Ergo-Hart Västrik,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **21.05.2018**